

Tvorba, interpretácia a aplikácia právnych noriem - logické aspekty -

(Niekoľko argumentov v prospech použitia logiky pri tvorbe,
interpretácii a aplikácii zákonov)

František Gahér

1. Systém zákonov z hľadiska logických podmienok konzistentnosti

1.1. Slovník jazyka právnych noriem¹

Požiadavka (cieľ): Slovník jazyka – jeden a ten istý terminologický výraz má mať v celom právnom systéme jeden a ten istý význam; slovník odborných termínov má byť podmnožinou slovníka spisovného jazyka.

Stav: nezanedbateľná časť termínov má nejednoznačný význam alebo viacznačný význam, významy mnohých termínov sú nadmerne neostre; niektoré termíny sú na okraji slovnej zásoby spisovného jazyka (pre slovenčinu je typický boj o termín *zmluva*: ortodoxní jazykovedci boli a mnohí doposiaľ sú proti; právnici systematicky bez prerušenia používajú)

Dôvody či jeden zo známejších dôvodov: historicky relatívne uzavreté spoločenstvá právnych expertov v jednotlivých oblastiach práva tvoria návrhy právnych noriem bez pravidelnej sústavnej medziodborovej komunikácie a bez systematickej dostatočnej kooperácie s jazykovedcami.

Pozitíva: efektívne používanie výrazov s požadovaným a signalizovaným rozdielnym významom: *dohoda* verzus *zmluva*;

Negatíva: orgány, ktoré majú na starosti konzistentnosť právneho systému pri tvorbe právnych noriem (napr. legislatívna rada vlády (LRV), legislatívny odbor národnej rady) nestačia tento cieľ zabezpečiť v plnej miere (z mnohých praktických a iných dôvodov); niektoré návrhy zákonov (poslanecké) neprechádzajú štandardným procesom zosúladenia cez LRV; nový fenomén – právo EÚ (nové orgány, ktoré majú na starosti konzistentnosť právneho systému pri tvorbe právnych noriem).

Opatrenia: posilniť úlohu a postavenie inštitútov, ktoré „homogenizujú“ návrhy zákonov a garantujú konzistentnosť právneho systému.

1.2. Definície

Požiadavka (cieľ): Definície **právnych termínov** majú byť bez logicko-sémantických a logicko-syntaktických chýb; majú byť predovšetkým jednoznačné. Regulujúce (spresňujúce) definície majú byť pragmaticky efektívne (operabilné) – napr. úradník príslušného úradu musí vedieť rozhodnúť, či daná osoba je mladistvá; úradník sociálneho úradu musí vedieť rozhodnúť, či daná osoba spĺňa kritéria na poskytnutie sociálnej pomoci, úradník stavebného úradu musí vedieť rozhodnúť, či daná stavba je rodinný dom, domček, rekreačná chata a pod.

Stav: nezanedbateľná časť termínov má vďaka rozdielnym definíciám nejednoznačný význam alebo trpí syntaktickou chybou. Napríklad rekurzívna definícia právnickej osoby

Právnickými osobami sú:

- a) združenia fyzických alebo právnických osôb,
- b) účelové združenia majetku,
- c) jednotky územnej samosprávy,

---

¹ V teórii práva sa správne rozlišuje medzi právnou normou ako abstraktným významom a jazykovým zachytením právnej normy. Keďže nie je mi známy jednoduchý výraz pre označenie jazykového zachytenia právnej normy, budeme niekedy používať výraz „právna norma“ aj na označenie samého jazykového zachytenia právnej normy, a to vtedy, keď v danom kontexte nebude hroziť nedorozumenie.

d) *iné subjekty, o ktorých to ustanovuje zákon*².

v bode a) už predpokladá existenciu právnických osôb, a teda v tejto časti je kruhová. Správne by malo byť v prvých bodoch určené, čo všetko je právnickou osobou bez odvolávania sa na právnickú osobu, a až potom v rekurzívnom pravidle by malo byť ustanovenie s právnickou osobou s odkazom na predchádzajúce body.

Dôvody: historicky relatívne uzavreté spoločenstvo právnych expertov bez pravidelnej sústavnej komunikácie s odborníkmi v oblasti logiky. Vynára sa vážna potreba kultivovania aplikovanej logiky na oblasť práva. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že napriek terminologickej tradícii označovať aplikáciu logiky v práve ako *právnu logiku*, presne vzaté právna logika neexistuje. Jednoducho neexistuje zvláštna či špeciálna disciplína, ktorá by vychádzala zo špeciálnych *logicko-právnych zákonov a logicko-právnych pravidiel usudzovania* a v kompetencii ktorej by bolo rozhodovať, ktorý úsudok je v práve správny. Je nepochybnou pravdou, že niekto môže správne usudzovať aj bez toho, aby študoval logiku a je nepochybnou pravdou, že mnohí právnici brilantne uplatňujú logiku v práve bez toho, aby predtým študovali špeciálne logiku. Pravidlá správneho usudzovania mohli odpozorovať z právnej praxe, od svojich učiteľov alebo kolegov a pod. Početné logické nedostatky v právnych normách však nasvedčujú tomu, že v masovom meradle sa nemôžeme pri tak komplikovaných otázkach, akými sú tvorba a interpretácia právnych noriem, spoliehať na intuíciu a akokoľvek bohatú rutinu a sprievodnú skúsenosť. Dynamický vývoj napreduje aj v oblasti logiky a výsledky objavov v oblasti logickej sémantiky a intenzionálnej logiky za posledné desaťročia utvárajú nový potenciál pre efektívnu aplikáciu logiky v práve. Žiaľ, členovia orgánov, ktoré majú na starosti konzistentnosť právneho systému pri tvorbe právnych noriem, nie sú školení v **rozvinutej** logike.

Opatrenia: na jednej strane by bolo vhodné poskytnúť vzdelanie z rozvinutej logiky študentom práva vo vyšších ročníkoch, prípadne ako súčasť doktorandského štúdia (PhD.), na strane by bolo prospešné zapojiť odborníkov z logiky do práce inštitútov, ktoré „homogenizujú“ návrhy zákonov a garantujú konzistentnosť právneho systému.

1.3. Syntaktické pravidlá

Požiadavka (cieľ): formulácie právnych noriem majú byť v spisovnom jazyku bez syntaktických chýb. Ak hovoríme o syntaktických pravidlách, je vhodné rozlíšiť dva druhy:

- a) gramatické pravidlá toho-ktorého prirodzeného jazyka;
- b) všeobecné logicko-syntaktické pravidlá.

Pre logickú sémantiku sú všeobecné logicko-syntaktické pravidlá odvodené od sémantických pravidiel, a preto sa im nebudeme špeciálne venovať, ale v ďalšej časti budeme hovoriť práve o sémantických pravidlách.

Stav: nezanedbateľná časť formulácií právnych noriem nie je v súlade s pravidlami spisovného jazyka.

Dôvody: tvorenie zákonov na základe prekladov z iných jazykov (najmä z nemčiny), konzervovanie historických formulácií a spojení, uzavreté spoločenstvá právnych expertov podľa jednotlivých oblastí práva bez sústavnej komunikácie s lingvistami; absencia systematického kultivovania spisovného jazyka v práve; jazykové korektúry už hotových návrhov zákonov nestačia a na viac návrhy jazykových redaktorov sú takmer vždy chápané ako odporúčania.

Opatrenia: poskytnúť do vzdelávanie študentom práva vo vyšších ročníkoch (súčasť štúdia PhD) v oblasti štylistiky a intenzívnejšie zapojiť jazykových redaktorov do práce inštitútov, ktoré „homogenizujú“ návrhy zákonov už v štádiách prípravy noriem.

---

² § 18 (1) 40/1964 Zb.

Pozitíva: parciálnou výhodou robustného štylistického konzervativizmu pri legislatívnej tvorbe je zakonzervovanie starých spojení, ktoré dokumentujú pozostatky odlišných gramatických škôl z dávnych čias. V slovenských a v českých právnych normách (a zrejme aj vôbec v právnych normách kontinentálneho práva) prevláda nearistotelovské vyjadrovanie všeobecných tvrdení, t.j. bez všeobecných vymedzovacích kvantitatívnych zámien ako sú napr. *každý*, *všetci*, čo bolo typické pre alexandrijská gramatickú školu a formovala gramatiku väčšiny kontinentálnych jazykov. Vo formuláciach právnych noriem prevažujú nasledovné typy vyjadrovania všeobecnosti:

- pomocou tzv. neurčitých viet (*Osobu podozrivú ...*) s pragmatickým regulatívom všeobecnej interpretácie;
- pomocou anaforicky či kataforicky použitých vzťahných zámien *kto-(ten)*; resp. *ten-kto* (*Kto nájde stratenú vec, je povinný vydať ju vlastníkovi*; *Komu hrozí škoda, je povinný...*; *Ak hrozí neoprávnený zásah do práva bezprostredne, môže ten, kto je takto ohrozený...*);
- pomocou implikatívneho spojenia v spolupráci s anaforou (*ak niekto koná za iného bez plnomocenstva, (tak ten) je z tohto konania zaviazaný sám*);
- pomocou samého implikatívneho spojenia (*ak splnomocnenec vypovie plnomocnenstvo, je splnomocnenec povinný urobiť...*); posledné tri prípady sú relikty paradigmy vyjadrovania všeobecného tvrdenia z dielne pergamonskej stoickej gramatickej školy.

1.4. Sémantické pravidlá

Požiadavka (cieľ): formulácie právnych noriem majú byť bez logicko-sémantických chýb a zamýšľaný význam sa nemá odlišovať od toho, ktorý je formuláciou zachytený.

Stav: niektoré správne rozlíšenia s vážnymi právnymi dôsledkami sa opierajú iba o intuíciu, a nemajú presvedčivé teoretické zdôvodnenie (osoba verzus obsadzovateľ úradu – napr. občan I. Gašparovič verzus Prezident SR); mnohé formulácie právnych noriem nevyjadrujú zamýšľaný význam, mnohé nie sú jednoznačné, prípadne niektoré sú sémanticky chybné.

Som presvedčený, že chybnou je nasledovná formulácia autorského zákona:

(6) Zmluvou o vytvorení diela ani odovzdaním veci, ktorej prostredníctvom je dielo vyjadrené, nenadobudne objednávateľ právo použiť toto dielo, ak nie je uvedené inak, len ak súčasne so zmluvou o vytvorení diela alebo po tomto momente uzatvorí s autorom licenčnú zmluvu.

Podľa mňa zamýšľaným významom bolo formulovať možnosť nadobudnutia objednávateľom práva použiť dielo, kým uvedená formulácia hovorí o nutnej podmienke (*len ak*) nadobudnutia tohto práva. Ak bolo zamýšľané ustanoviť nutnú podmienku nadobudnutia onoho práva, mala byť použitá spojka *ibaže* (česky *leďaže*).

Dôvody: iba okrajové či nanajvýš výnimočné využívanie potenciálu modernej logickej sémantiky v teórii práva na Slovensku – uzavretosť komunity skúmateľov v oblasti právnej vedy.

Opatrenia: poskytnúť **dovzdelávanie z logickej sémantiky** študentom práva vo vyšších ročníkoch, resp. ako súčasť PhD-štúdia.

1.5. Vyplývanie

Logické vyplývanie je definovateľné na základe **sémantických pojmov** (propozícia, pravdivosť, možný stav vecí (interpretácia, resp. model), vzťah). Nie je to syntakticky definovateľný pojem.

Aplikácia logického vyplývania (nejakého formalizovaného systému) na právne normy (vyjadrené v prirodzenom jazyku) a rôzne možnosti „čítania“ právnych noriem:

Príklad 1.:

- (1) ***Ak nie je právnym predpisom ustanovené alebo účastníkmi dohodnuté inak, sú podiely všetkých spoluvlastníkov rovnaké.***

Zápis v jazyku výrokovej logiky:

Na základe syntaktickej štruktúry sa môžeme prikloniť k zápisu

$$1.a) \quad \neg(p \vee q) \rightarrow r$$

a predpokladáme, že v druhej podvete bolo vynechané iba sponové sloveso "je" a negátor je akoby pred zátvorkou – čiže ide o jav **sylepsy**; samozrejme po doplnení tohto vynechaného slova nezískame syntakticky adekvátny tvar:

Ak nie je právnym predpisom ustanovené alebo účastníkmi je dohodnuté inak, sú podiely všetkých spoluvlastníkov rovnaké,

ale musíme aj negátor preformulovať na spojenie "nie je pravda, že..."

Ak nie je pravda, že je právnym predpisom ustanovené alebo účastníkmi je dohodnuté inak, sú podiely všetkých spoluvlastníkov rovnaké.

Tieto komplikácie by nás mohli viesť k tomu, že adekvátny by mohol byť iný zápis:

$$1.b) \quad (\neg p \vee \neg q) \rightarrow r$$

v tom prípade by priezračná formulácia vety v prirodzenom jazyku mala byť nasledovná:

Ak nie je právnym predpisom ustanovené alebo účastníkmi nie je dohodnuté inak, sú podiely všetkých spoluvlastníkov rovnaké.

Lahko sa dá ukázať, že tieto zápisy nie sú logicky ekvivalentné a adekvátny k zamýšľanej propozícii by mal byť iba jeden. Ak by sme sa na základe významovej analýzy – akéhosi predpochopenia cieľa zákona – priklonili k prvému zápisu, tak by sa ponúkalo zovšeobecnenie, že v takýchto zložených formuláciách je vypustené iba jedno slovo a pozícia negátora je chápaná tak, že je umiestnený pred zátvorkou, hoci jeho slovné zachytenie tomu nenasvedčuje (nie je ani priezračné, ani jednoznačné).

Iný podobný príklad 2.³:

- (2) ***Ak nemožno vadu odstrániť a ak nemožno pre ňu vec užívať dohodnutým spôsobom alebo riadne, je nadobúdateľ oprávnený domáhať sa zrušenia zmluvy.***

Ak by sme použili na druhú zloženú časť antecedentu príkladu 2. pravidlo, ktoré sme vytlačili pri analýze prvého príkladu, tak získame nasledujúci zápis vo výrokovej logike:

$$2.a) \quad (\neg p_0 \wedge \neg(p \vee q)) \rightarrow r$$

a podľa tohto zápisu priezračnejšia formulácia P2 v prirodzenom jazyku by mala byť

Ak nemožno vadu odstrániť a ak nie je pravda, že možno pre ňu vec užívať dohodnutým spôsobom alebo možno pre ňu vec užívať riadne, je nadobúdateľ oprávnený domáhať sa zrušenia zmluvy.

Čiže musíme urobiť dve zmeny - negátor preformulovať zo slovesnej predpony na samostatný člen a umiestniť ho pred zátvorku a spojenie možno pre ňu vec užívať doplniť do druhej vety.

$$2.b) \quad (\neg p_0 \wedge (\neg p \vee \neg q)) \rightarrow r$$

V tomto prípade by priezračná formulácia časti antecedentu v prirodzenom jazyku vyzerala nasledovne: "ak **nemožno pre vadu užívať vec dohodnutým spôsobom alebo nemožno pre vadu vec užívať riadne**"

³ Analýzu uvedených dvoch príkladov som publikoval v Gahér, F. (2000): *Stoická sémantika a logika z pohľadu intenzionalnej logiky*. Stimul, Bratislava, 80-81.

Na základe „významovej“ analýzy (konkrétne namýšľania si, že poznáme cieľ zákona) sa môžeme prikloniť skôr k tejto poslednej formulácii. V takomto prípade pravidlo z prvého príkladu nie je všeobecné a syntaktickú analýzu musíme doplniť sémantickou analýzou a namýšľať si, že pred pochopením formulácie zákona chápeme cieľ zákona. Takéto riešenie okrem iného nahráva úlohu sémantiky a ukazuje, že syntaktická štruktúra viet v prirodzenom jazyku nemusí byť postačujúca na určenie logickej štruktúry toho, o čom je táto veta. Na druhej strane treba priznať, že už lingvistika pri analýze takýchto viet zväčša konštatuje, že sú interpretovateľné rozlične.

Majme normu:

(3)⁴ **Kto** spôsobil škodu, **keď** odvracal priamo hroziace nebezpečenstvo, ktoré sám nespôsobil, [ten] **nie** je za ňu zodpovedný, **okrem ak** toto nebezpečenstvo za daných okolností bolo možné odvrátiť **inak alebo ak** spôsobený následok je zrejme rovnako závažný **alebo** ešte závažnejší ako ten, ktorý hrozil

a pýtajme sa, či za nejakých okolností môžeme na jej základe jednoznačne usúdiť, či dotýčny je, resp. za nejakých iných okolností nie je zodpovedný. Na základe intuície by sme asi odpovedali, že za určitých okolností z normy vyplýva, že dotýčny je zodpovedný a za iných určitých okolností z normy vyplýva, že nie je zodpovedný. Preveríme, či nás intuícia neklame.

Analýza:

Vedľajšiu vetu „ktoré sám nespôsobil“ môžeme preformulovať na vetný člen hlavnej vety: „[ten, kto spôsobil škodu] odvracal priamo hroziace nebezpečenstvo ním nespôsobené“ a celý antecedent normy by mal nasledovnú štruktúru:

(3.a) $(p_1 \leftarrow p_0)$,

alebo ju „povýšime“ na hlavnú vetu „toto nebezpečenstvo sám nespôsobil“, ktorá je spojená s predchádzajúcou vetou konjunktorom a jej podmet je určený významom anaforického⁵ (odkazovacieho) záměna „toto“ (*priamo hroziace*):

(3.a*) $(p_1 \leftarrow (p_2 \wedge p_3))$,

kde úlohu p_0 zastupuje konjunkcia $(p_2 \wedge p_3)$.

Význam spojenia *okrem ak* môžeme dešifrovať ako význam spojky *ibaže* a celú normu môžeme zachytiť v jazyku výrokovej logiky nasledovne:

(3.1) $(p_1 \leftarrow (p_2 \wedge p_3)) \rightarrow [\neg q \leftarrow \neg (r_1 \vee r_2 \vee r_3)]$

Ak nastala komplexná okolnosť (zložený fakt)

(3.2.) $(p_1 \leftarrow (p_2 \wedge p_3))$,

tak na základe pravidla Modus ponens z normy (3.1) a komplexnej okolnosti (3.2) vyplýva:

(3.3) $[\neg q \leftarrow \neg (r_1 \vee r_2 \vee r_3)]$.

Ak v (3.3) zmeníme vetosled, tak z obrátenej implikácie získame implikáciu

(3.4.) $[\neg (r_1 \vee r_2 \vee r_3) \rightarrow \neg q]$,

z ktorej v prípade, že platí antecedent (zložená okolnosť)

(3.5.) $\neg (r_1 \vee r_2 \vee r_3)$,

vyplýva podľa pravidla Modus ponens z riadku (3.4) a (3.5) záver

(3.6) $\neg q$,

t. j. že dotýčny nie je zodpovedný.

Odpoveď: Ak nastali okolnosti:

- a) niekto spôsobil škodu, keď odvracal priamo hroziace nebezpečenstvo, ktoré sám nespôsobil;

⁴ Tento príklad som rozoberal v Gahér, F. (2003): *Logika pre každého*. IRIS, Bratislava, 121-122.

⁵ Anafora je bežný nástroj na skracovanie textu a je veľmi často využívaný všade tam, kde sa chceme vyjadrovať koncízne, stručne. Používanie anafory však nemá byť na úkor presnosti a jednoznačnosti textu.

b) toto nebezpečenstvo za daných okolností bolo možné odvrátiť inak alebo ak spôsobený následok je zrejme rovnako závažný alebo ešte závažnejší ako ten, ktorý hrozil; vyplýva z uvedenej normy, že dotýčny nie je zodpovedný.

Na otázku, za akých okolností z normy vyplýva, že je zodpovedný, musíme odpovedať, že podľa danej analýzy za žiadnych, pretože ak máme premisu v tvare:

$$(3.7) \quad \neg A \rightarrow \neg B,$$

tak ani z platnosti predpokladu $\neg A$, ani z platnosti predpokladu A nevyplýva platnosť záveru B . Pri vyššie uvedenej analýze je jednoducho norma asymetrická a slúži na ochranu aktéra, na vyvodenie toho, že nie je zodpovedný, ale nie na vyvodenie toho, že je zodpovedný.

Norma by bola symetrická a dala by sa z nej odvodiť aj zodpovednosť aktéra, ak by sa význam spojenia *okrem ak*, resp. *ibaže* analyzoval ako význam spojenia *práve vtedy, keď nie* (*vtedy a len vtedy, keď nie*). Potom by norma mala tvar:

$$(3^*) \quad (p_1 \leftarrow (p_2 \wedge p_3)) \rightarrow [\neg q \leftrightarrow \neg (r_1 \vee r_2 \vee r_3)]$$

a v prípade platnosti zloženej okolnosti (2) a okolnosti

$$(3.8) \quad (r_1 \vee r_2 \vee r_3),$$

ktorá je negáciou okolnosti (3.5), by vyplýval podľa pravidla extenzionálnosti ekvivalencie záver q , t.j. že dotýčny je zodpovedný.

K takejto analýze – „čítaniu“ spojky *ibaže* (angl. *unless*) v silnejšom význame – sa však prikláňajú autori iba výnimočne (pozri [Gamut 1991, 33, 49ff]), pričom ide o obdobný problém, ako s chápaním významu spojky *alebo* (v nevyklučujúcom alebo vylučujúcom význame): spojku *ibaže* môžeme chápať vo význame spojenia *pokiaľ nie* (slabší význam), resp. vo význame spojenia *práve vtedy, keď nie* (silnejší význam). Slabší význam spojky *ibaže* môžeme považovať za frekventovanejší a potvrdzovaný zamýšľanými významami mnohých iných noriem

2. Tvorba právnych noriem z pohľadu logiky

2.1. Inštrument racionálneho zákonodarcu

Ak hovoríme o tvorbe právnych noriem z pohľadu aplikácie logiky, tak zvykneme hovoriť o inštrumente či myšlienkovvej fikcii **racionálneho zákonodarcu**. Nepôjde o vlastné logické princípy, ktorými by sme obdarovali *racionálneho zákonodarcu*, ale o aplikácie logických a niektorých metodologických princíпов na oblasť práva. V tejto časti uvediem explikáciu hlavných princíпов, ktoré by mali byť podľa mňa spájané s inštrumentom racionálneho zákonodarcu.

2.2. Konzistentnosť racionálneho zákonodarcu

Konzistentnosť racionálneho zákonodarcu môžeme chápať ako požiadavku, podľa ktorej právna norma, resp. systém právnych noriem a ich dôsledkov neobsahuje logický spor. To okrem iného znamená, že navrhovaná nová právna norma je v súlade s doteraz platnými právnymi normami, alebo sa ňou všetky kolízne ustanovenia primerane novelizujú.

2.3. Konkluzívnosť racionálneho zákonodarcu

Konkluzívnosťou racionálneho zákonodarcu rozumieme skutočnosť, že tvorba právnej normy, resp. systému právnych noriem zohľadňuje všetky logické dôsledky pre želané možné stavy – tento princíp by sme mohli nazvať aj princípom **logicky dokonale usudzujúceho zákonodarcu**.

2.4. Jednoznačnosť racionálneho zákonodarcu

Jednoznačnosťou racionálneho zákonodarcu vyjadrujeme požiadavku, že zo systému právnych noriem je pre každú možnú situáciu odvoditeľný najviac jeden záver - jedno riešenie.

2.5. Úplnosť racionálneho zákonodarcu

Pod úplnosťou racionálneho zákonodarcu máme na zreteli to, že zo systému právnych noriem pre každú možnú situáciu je odvoditeľné aspoň jedno riešenie. Spolu s jednoznačnosťou to potom stanovuje, že racionálny zákonodarcu má pre každú situáciu práve jeden záver - práve jedno riešenie.

2.6. Koncíznosť racionálneho zákonodarcu

K vyššie uvedeným princípom racionálneho zákonodarcu, ktorých motivácia korení v logike (samé princípy nie sú logickými princípmi, skôr akési *ideálne normy* pre činnosť reálneho zákonodarcu), zvykneme pridávať princíp, ktorý vyjadruje požiadavku ekonómie - princíp koncíznosti. Týmto princípom koncíznosti formulácií právnych noriem predpokladáme, že žiadne slovo v právnej norme či systéme právnych noriem nie je zbytočné. Tento princíp zjavne prekračuje kompetencie logiky, ale je nepochybne blízko tým ideám, ktoré hovoria o maximálnej jednoduchosti a preferujú minimálnu mieru zložitosti algoritmov.

3. Interpretácia a aplikácia právnych noriem z pohľadu logiky

3.1. Črty racionálneho sudcu

Ak hovoríme o aplikácii už utvorených právnych noriem, tak môžeme analogicky ako pri inštrumente racionálneho zákonodarcu, ktorý sme vzťahovali k tvorbe právnych noriem, hovoriť o inštrumente *racionálneho, objektívneho sudcu*. Nekladím si za cieľ zaoberať sa celou šírkou problematiky akéhosi ideálneho sudcu. Nakoniec úvahy by boli *mutatis mutandis* podobné tým, ktoré som predložil v prípade racionálneho zákonodarcu. Mojm ovela skromnejším cieľom je upozorniť – bez nároku na systémovosť a dôležitosť – na niektoré črty inštrumentu *racionálneho sudcu* či problematické body.

3.2. Interpretácia právnych textov

Výraz interpretácia či významový výklad má sám viacero významov v závislosti od oblasti použitia. V logickej sémantike je základným významom výrazu interpretácia priradenie významov výrazom. V tomto poňatí vyberáme správne utvorené výrazy nejakého jazyka, ktoré ešte nemajú určenú sémantickú rolu (sú neinterpretované) a udeľujeme im úlohu zastupovať tie a tie významy. Pri takejto základnej interpretácii musíme dodržať isté pravidlá, aby nedošlo k logicko-sémantickým kolíziám.

V práve sa výrazom interpretácia má na zreteli vlastne preklad výrazu (vety, textu) z nejakého (prirodzeného) jazyka L (so slovníkom S) do iného jazyka L_1 so slovníkom S_1 . Zväčša sa predpokladá, že oba jazyky sa líšia veľmi málo – oba sú prirodzenými jazykmi obohatenými o právnu terminológiu. Konkrétnejšie, myslí sa, že jazyk L_1 je fragmentom jazyka L a slovník S_1 je podmnožinou slovníka S. Základným predpokladom takejto interpretácie je, že všetky – aj zložené – výrazy z jazyka L sú preložiteľné do jazyka L_1 . Táto vcelku nevinná požiadavka však môže narážať na vážne logicko-sémantické limity.

3.3. Aplikácia právnych noriem

Okrem logických pravidiel usudzovania, logicko-aplikačných a iných metodologických princípov tvorby právnych noriem sa v práve najmä pri interpretácii a aplikácii právnych noriem používajú ešte špeciálno-právne pravidlá výberu predpokladov úsudkov. Hádám je načim zdôrazniť, že to nie sú nejaké špeciálno-právne pravidlá usudzovania, ale logicko-právne kritéria výberu relevantných premís. Takýmito kritériami výberu predpokladov je

právna **sila** (ústava, ústavný zákon, zákon, vyhláška, vnútorný predpis...), **všeobecnosť** či **špeciálnosť** (lex specialis derogat lex generali), **časová následnosť právnych noriem** (lex posteriori derogat lex priori). Zdôvodnenie účelnosti týchto kritérií má zrejme aj svoju logickú stránku, a preto ani v ich prípade nemôžeme tvrdiť, že majú úplne mimologickú povahu, resp. že sú to výhradne právne zdôvodniteľné princípy.

Z tých pravidiel výkladu či argumentácie, ktoré sa výrazne alebo úplne zakladajú na logickej sémantike, treba spomenúť princíp *argumentum a rubrica*. V neposlednom rade sa logická sémantika podieľa aj na konštrukcii tzv. teleonomických (funkcionálnych) pravidiel výkladu:

- vôľa zákonodarcu, cieľ zákona – (*arg. a fortiori* - *argumentum a maiori ad minus* (ak zákonodarca prikázal viac, tým skôr prikázal aj menej;... *a minori ad maius* (ak zákonodarca zakázal menej, tým skôr zakázal aj viac; princíp výnimky sa nesmú rozširovať (*exceptiones non sunt extendae*);
- analógie, resp. nepodobnosti zákona (*a simili*, *a contrario*);

4. Záver

Dúfam, že ústretový čitateľ našiel v mojich argumentoch podporu základnej myšlienky, že logika a logická sémantika je pre právnu teóriu i prax užitočný nástroj a efektívny pomocník.

Literatúra:

Gahér, František

2000 **Stoická sémantika a logika** z pohľadu intenzionálnej logiky. Stimul, Bratislava.

2001 *O vetných spojkách: logika verzus lingvistika*. In: **Jazykovedný časopis**. Roč. 52, č. 1, s. 23 – 37

2003 **Logika pre každého**. 3. doplnené vydanie IRIS, Bratislava.

Gamut, L. T. F. (Bentham, J. F. A. K. – Groenendijk, J. A. G. – de Jongh, D. H. J. – Stokhof, M. J. B. – Verkuyl, H. J.)

1991 **Logic, Language and Meaning**. Vol. 1 Introduction to Logic, Vol. 2 Intensional Logic and Logical Grammar. University Press, Chicago.

Materna, Pavel

1995 **Svět pojmu a logika**. Filosofía, nakl. FÚ AV ČR, Praha.

Tichý, Pavel

1988 **The Foundations of Frege's Logic**. W. de Gruyter, Berlin – New York.

Ziemiński, Zygmunt

1974 **Metodologiczne zagadnienia prawoznawstwa**. PWN, Warszawa.